
з вчителями відносно питань профільного навчання: кількості курсів за вибором, їх наповнюваності, терміну вивчення.

Вивчення сутності поняття форма навчання, різних підходів до його класифікації дало можливість створити сучасну систему, розглянути нові підходи в умовах профільної школи. Апробація розробленої системи форм організації навчально-виховного процесу в умовах профільної школи дає можливість змінити традиційні підходи до організації навчально-виховного процесу в профільній ланці школи і наблизити його до нових вимог сучасності, допомогти старшокласникам у їхньому професійному самовизначенні.

Дидактичні особливості методів навчання у профільній школі

С. П. Бондар, канд. пед. наук

Розробляння процесуальної сторони профільного навчання є основою трансформації методів навчання у сучасних умовах. Для з'ясування дидактичних особливостей методів навчання необхідно проаналізувати головні завдання, які має реалізувати профільне навчання. Це, насамперед, завдання забезпечити поглиблене вивчення циклу споріднених профільних предметів, які визначають певну галузь, тобто опанування системою фундаментальних знань і практичних умінь. Навчання у профільних класах, природно, має певну специфіку порівняно із звичайними, що не може не позначитись на застосуванні методів навчання.

У профільних класах, як і в інших, широко застосовуються *словесні, наочні й практичні* методи навчання. Проте особливості застосування їх різні. Серед словесних методів у профільних класах все поширенішим стає *лекційний метод* як найдієвіший спосіб, що забезпечує прискорений темп навчання, глибше і повніше розкриття явищ, понять, законів і теорій, дає змогу подавати матеріал укрупненими блоками, чим сприяє цілісному сприйманню його, формує в учнів уміння логічно мислити, встановлює причинно-наслідкові зв'язки, готує випускників до напруженої розумової праці, яка їх чекає у майбутньому.

Аналіз шкільної практики показує, що вчителі застосовують лекції епізодично, в основному на початку курсу, розділу, теми. Такі лекції виконують лише одну функцію – інформаційну. Це так звані

настановчі, або вступні лекції. Цим пояснюється уривчастість знань багатьох учнів, відсутність цілісності; по-друге, лекцію часто вважають «пасивним методом»; по-третє, епізодичність використання лекцій у навчанні є причиною необізнаності вчителя з можливостями і різноманітністю застосування цього методу.

Враховуючи особливості розумової діяльності учнів старших класів, яка є аналітико-синтетичною, доцільно застосовувати такі види лекцій, як *аналітична, генетична*, яка в зазвичай, може бути *сократівською, евристичною або проблемною*. Сучасна лекція повинна формувати інтерес і прагнення до учіння, наблизити навчальний процес до умов професійної діяльності, сприяти обмінові знаннями, досвідом і почуттями. З цією метою використовуються певні прийоми і способи активізації класичної лекції: це *лекція – «діалог з аудиторією»*, *лекція – аналіз конкретної ситуації*; *лекція з використанням техніки зворотного зв'язку*; *лекція із заздалегідь запланованими помилками*. Важливого значення набуває завдання формувати системне мислення учнів. З цією метою застосовують *узагальнюючі та оглядові лекції*.

Забезпечення виконання завдання, яке має *враховувати реальні потреби учнів*, свідчить про намагання утвердити особистісно орієнтований характер освіти у профільній школі. Для цього посилюють роль самостійної діяльності учнів і провідним у профільних класах є *метод самостійної роботи*. Її як метод навчання широко використовують з метою: засвоєння нового матеріалу за підручником; засвоєння знань із друкованих джерел і засобів масової інформації; виконання усних і письмових вправ і задач; самостійного тренування; виконання творчих робіт з літератури; проведення спостережень з біології, географії, фізики; виготовлення таблиць, діаграм, схем; підготовка до семінарських занять; виконання індивідуальних проєктів та участь у колективних.

Головним завданням профільної школи є допомогти учневі визначитись зі своїми здібностями, можливостями, створити умови для саморозвитку в період шкільного навчання. Реалізації поставлених завдань сприяють комплекс методів, серед яких важливе місце відведено методам, що активізують навчальну діяльність учнів і є суб'єктом взаємодії. До *активних методів* належать ті, що *інтенсифікують* процес навчання (проблемна лекція, евристична бесіда, дискусія, рольові ігри, діалог, проблемний виклад, проблемне завдання, мозковий штурм, брифінг тощо); *спеціально орієнтовані* на

розвиток самостійності учнів як суб'єктів навчально-пізнавальної діяльності (вікторини, аукціони, самостійні дослідницькі завдання, творчі роботи, лабораторні роботи, ділові ігри, дебати, взаємонавчання, прес-конференція, брейн-ринг тощо); *органічно поєднують у єдиний пізнавальний процес навчання (засвоєння знань) наукову творчість, оволодіння науковою теорією і розв'язання практичних проблем* (метод проектів, індивідуальний освітній проект, дослідні завдання, реферати, творчі роботи, ділові ігри тощо). *Інтерактивні методи навчання* – це такі способи взаємопов'язаної діяльності, коли навчання відбувається у взаємодії учителя та учнів з метою спільного вирішування навчальних завдань, розвитку особистості учня. Ці методи можуть бути *не імітаційні* (мозкова атака, дискусія, брифінг, опитування експертів тощо) та *імітаційні* (вивчення ситуацій, моделювання, імітаційні вправи, тренінги, рольова і ділова гра тощо).

Профільна школа має забезпечити творчий розвиток учнів, набуття ними *навичок науково-практичної і дослідницько-пошукової роботи*. З цією метою застосовують різні методи, серед них виділимо методи: *прогнозування, моделювання, аналогій, творчих завдань, проектів, дослідних завдань, аналітичний метод, методи спостережень, експерименту, лабораторних і практичних робіт тощо*. Формування в учнів досвіду творчої діяльності – це в передусім формування у них готовності й здатності до застосовування знань у нетипових, життєвих ситуаціях; бачення нової функції об'єкта і його структури; бачення альтернативи розв'язування; знаходження нового способу вирішування проблеми.

Виділені особливості методів навчання переконують, що тільки оптимальне поєднання традиційних та інноваційних методів дають змогу вирішувати освітні завдання, які стоять перед профільною школою.

Дидактичні засади розробки і реалізації змісту профільних предметів

О. К. Корсакова, канд. пед. наук

Розв'язуванню проблем вивчення навчальних предметів на сучасному етапі профілізації старшої школи, за результатами проведеного дослідження, сприятиме впровадження принципу наукового поглиблення змісту профільних предметів. Методологічною основою його дидактичного обґрунтування є наступні положення.